

*Sumqayıt şəhər Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana sistemi
S. Vurğun adına Mərkəzi Kitabxana*

Azərbaycan multikulturalizminin əsas məkanlarından biridir

Metodik vəsait

Sumqayıt-2016

2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Tarixi İpək yolunda yerləşən Azərbaycan müxtəlif sivilizasiyaların qovuşduğu məkan olaraq, əsrlər boyu milli-mədəni rəngarənglik mühitinin formalaşdığı, ayrı-ayrı millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin sülh, əmin-amanlıq, qarşılıqlı anlaşma və dialoq şəraitində yaşadığı diyar kimi tanınmışdır. Ölkəmizdə multikulturalizm artıq alternativ olmayan həyat tərzinə çevrilmişdir. Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması müasir dövrdə respublikamızda gerçəkləşdirilən siyasətin tolerantlıq prinsiplərinə bu gün də sadıq qalmasının bariz nümunəsidir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumunun 2016-cı ildə Bakı şəhərində keçirilməsi barədə qərar qəbul edilməsi dünya ölkələrinin Azərbaycandakı multikultural mühitə olan münasibətinin real ifadəsidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Azərbaycanda multikulturalizm ənənələrinin qorunub saxlanması, daha da inkişaf etdirilməsi və geniş təbliğ olunması məqsədi ilə qərara alıram:

1. 2016-cı il Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının təkliflərini nəzərə alaraq, 2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair tədbirlər planını bir ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 yanvar 2016-cı il.

“2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq “2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı ilin 11 yanvar tarixli 1673 nömrəli Sərəncamına uyğun olaraq **qərara alıram:**

1. “2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı” təsdiq edilsin
2. Bu Sərəncamın 1-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş Tədbirlər Planının icrasının təşkilində əlaqələndirici orqan Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi müəyyən edilsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:
  - 3.1. “2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair Tədbirlər Planı”nda nəzərdə tutulmuş tədbirlərin maliyyələşdirilməsini təmin etsin;
  - 3.2. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 mart 2016-cı il.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2016-cı il 11 mart tarixli
Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir

2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair

TƏDBİRLƏR PLANI

Sıra №-si	Tədbirin adı	İcra müddəti	İcraçılar
Azərbaycan multikulturalizmi modeli ilə bağlı ölkədaxili tədbirlər			
1.	Multikulturalizm siyasətinin hüquqi bazasını möhkəmləndirmək məqsədilə ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizənin gücləndirilməsi ilə bağlı mövcud normativ hüquqi aktların təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərin hazırlanması	il ərzində	Ədliyyə Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi
2.	“Multikulturalizm” adlı xüsusi medalın təsis edilməsi məsələsinə baxılması	il ərzində	Nazirlər Kabineti, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi
3.	“Heydər Əliyev şəxsiyyəti multikultural və tolerant dəyərlər işığında” mövzusunda ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin tələbələri və müxtəlif dini qurumların üzvləri arasında intellektual müsabiqələrin təşkil olunması	mütəmadi	Təhsil Nazirliyi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası,
4.	“Azərbaycan multikulturalizmi modeli” adlı fənnin tədris edildiyi ölkə universitetlərində “Azərbaycan multikulturalizmi” kafedralarının açılması üçün lazımi metodik hazırlığın aparılması	il ərzində	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi
5.	Ali təhsil müəssisələrinin bakalavriat səviyyəsində “Multikulturalizmə giriş”, magistratura səviyyəsində isə “Azərbaycan multikulturalizmi modeli” adlı fənlərin tədris proqramlarına daxil edilməsi	mütəmadi	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi

6.	Azərbaycandakı Rus Pravoslav Kilsəsi tərəfindən Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinə (BBMM) bağışlanmış Qazax şəhərindəki Müqəddəs Nikolsk Pravoslav kilsəsinin binasında "Multikulturalizm Muzeyi"nin yaradılması və muzeyin BBMM-in balansına verilməsi üçün zəruri sənədləşmə işlərinin görülməsi	il ərzində	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi, Qazax Rayon İcra Hakimiyyəti
7.	Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində məşğulluğu olmayan gənclərin peşəyönümlü kurslara cəlb edilməsi və bu kurslarda həmçinin multikultural məzmunlu fənlərin tədrisinin təmin edilməsi	mütəmadi	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası,
8.	Azərbaycan multikulturalizminin qaynaqları seriyasından olan "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları", "Azərbaycan multikulturalizminin elmi-fəlsəfi və ictimai-publisistik qaynaqları", "Azərbaycan multikulturalizminin siyasi və hüquqi qaynaqları" kitablarının hazırlanıb nəşr etdirilməsi və təqdimatlarının keçirilməsi	il ərzində	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, yerli icra hakimiyyəti orqanları
9.	"Azərbaycan multikulturalizmi" dərsliyinin hazırlanıb nəşr etdirilməsi	il ərzində	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Təhsil Nazirliyi
10.	Mədəni müxtəliflik, tolerantlıq və konfliktlərin həllində mədəniyyətlərarası dialoqun rolu, multikulturalizmin Azərbaycan modeli və dünya multikulturalizm modelləri mövzularında respublika və beynəlxalq miqyaslı elmi-nəzəri, elmi-praktik konfransların, seminarların, "dəyirmi masa"ların, mühazirələrin, ədəbi-bədii toplantıların keçirilməsi	aprel-dekabr	Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Təhsil Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu, yerli icra hakimiyyəti orqanları
11.	Azərbaycan dövlətinin multikulturalizm siyasətinin dini təhsil müəssisələrində, dini icmalarda təbliği məqsədilə seminarların keçirilməsi	il ərzində	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

12.	Ölkə məktəbliləri arasında multikulturalizm mövzusunda rəsm müsabiqəsinin keçirilməsi	aprel-may	Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı
13.	BMT Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumuna və “Multikulturalizm ili” nə həsr edilmiş təqdimatların və müzakirələrin təşkili (ali təhsil müəssisələri, Qeyri-Hökumət Təşkilatları və gənclər təşkilatları üçün)	aprel-may	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası
14.	Orta ümumtəhsil və orta ixtisas təhsili müəssisələrində mədəniyyətlərarası kommunikasiya bacarıqları və bilgilərinə həsr olunmuş seminarların və “Azərbaycanda multikulturalizm” mövzusunda kütləvi mühazirələrin təşkili	il ərzində	Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi
15.	Multikulturalizm mövzusunda elmi-publisistik məqalə müsabiqələrinin keçirilməsi, məqalələr toplusundan ibarət kitabın nəşr etdirilməsi	aprel-noyabr	Təhsil Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
16.	“Multikulturalizm gənclərin gözü ilə” qısametrajlı film müsabiqəsinin təşkili və keçirilməsi	may-sentyabr	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Kinematoqrafçılar İttifaqı
17.	Dövlət sifarişi ilə Cəlil Məmmədquluzadənin “Kamança” , Qurban Səidin “Əli və Nino” əsərlərinin hazırlanıb tamaşaya qoyulması	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
18.	Teatr və musiqi kollektivlərinin azsaylı xalqların yaşadığı bölgələrə qastrol səfərlərinin təşkili	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
19.	Dövlət Rəsm Qalereyalarında “Multikulturalizm alternativsiz həyat tərzidir” devizi ilə rəsm sərgilərinin təşkili	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı

20.	“Azərbaycan-doğma diyar” devizi altında etnik qrupların V incəsənət festivalının bölgələrdə keçirilməsi	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, yerli icra hakimiyyəti orqanları
21.	Azərbaycan Milli Kitabxanasında multikulturalizm üzrə kitab fondunun yaradılması və “Multikulturalizm və kitab” mövzusunda konfransın keçirilməsi	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu
22.	“Beynəlxalq abidələr və tarixi yerlər günü” çərçivəsində Lahıc, Xınalıq və Kiş qoruqlarının ərazisində mədəniyyət festivallarının təşkili	18 aprel	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, yerli icra hakimiyyəti
23.	“Atəşgah Məbədi” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunda “Azərbaycan memarlığında dini tolerantlıq” mövzusunda konfransın və tolerantlığı əks etdirən Azərbaycan memarlıq abidələrinin fotosərgisinin keçirilməsi	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
24.	Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyəti nəzdində multikulturalizm problemləri üzrə institutlararası elmi tədqiqat virtual mərkəzinin təsis edilməsi, Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunun nəzdində isə “Multikulturalizm” şöbəsinin yaradılması	il ərzində	Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
25.	“Multikulturalizm ili - 2016: nailiyyətlər və perspektivlər” mövzusunda ilin yekununa həsr olunmuş respublika konfransının və ədəbi-bədii tədbirin təşkili	dekabr	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Milli Elmlər
Azərbaycan multikulturalizmi modeli ilə bağlı beynəlxalq tədbirlər			
26.	Bakı Slavyan Universitetində “Ulu öndər Heydər Əliyev irsində multikultural və tolerant dəyərlər” mövzusunda Ulu Öndərin anadan olmasına həsr olunmuş ənənəvi beynəlxalq konfransın keçirilməsi	may	Təhsil Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi

27.	“Azərbaycan multikulturalizmi modeli” adlı fənnin tədris edildiyi yerli və xarici tələbələr üçün Beynəlxalq Multikulturalizm Yay və Qış məktəblərinin təşkili	mütəmadi	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi
28.	Azərbaycan multikulturalizminin tarixini öyrənmək istiqamətində Qafqaz Albaniyası ilə bağlı “Alban Apostol kilsəsi: dünənimiz və bu günümüz” mövzusunda beynəlxalq konfransın keçirilməsi	iyun	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Xarici İşlər Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi
29.	V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu çərçivəsində “Səməvidinlərin tarixi” layihəsinin I hissəsinə (İudaizm) aid sərginin təşkili	oktyabr	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi
30.	BMT Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumu çərçivəsində multikulturalizm mövzusunda sessiyanın təşkili və “Sivilizasiya” kitabının təqdimatının keçirilməsi	aprel	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
31.	“Multikultural cəmiyyət və turizm” mövzusunda Ümumdünya Turizm Təşkilatı ilə birlikdə konfransın təşkili	may	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi
32.	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin xarici ölkələrdə filiallarının açılması istiqamətində zəruri mənəvi dəstəyin göstərilməsi	dekabr	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Xarici İşlər Nazirliyi, Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi
33.	Xarici ölkə universitetlərində “Azərbaycan multikulturalizmi modeli” adlı fənnin tədrisinin davamı üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi	mütəmadi	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Təhsil Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi

34.	Xarici ölkələrdə işğal altında olan Azərbaycan ərazilərində tarixi-dini və mədəniyyət nümunələrinə qarşı erməni vandalizmini əks etdirən sərgilərin təşkili	il ərzində	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi
35.	İran İslam Respublikasının Təbriz şəhərində "Radikalizmlə mübarizədə İslam həmrəyliyi" devizi altında "Azərbaycan – İslam mədəniyyətinin incisi" adlı fotosərginin təşkili	iyun	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi
36.	Amerika Birləşmiş Ştatlarında yəhudi icmalarının iştirakı ilə "Dinlərarası qarşılıqlı anlaşma: birgəyaşayışın modelləri" mövzusunda "dəyirmi masa"nın və "Azərbaycan - tolerantlıq diyarı" mövzusunda fotosərginin keçirilməsi	il ərzində	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi, Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi
37.	Böyük Britaniyada "Multikulturalizmin Azərbaycan modeli: Avropa üçün yeni nümunə" adlı beynəlxalq konfransın və eyni mövzuda fotosərginin təşkil edilməsi	may	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Xarici İşlər Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi
38.	Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və Qətərdə "Dini tolerantlığın qorunması və radikalizmlə mübarizədə dünya birliyinə Azərbaycanın dəstəyi" devizi altında "Azərbaycan – İslam mədəniyyətinin incisi" adlı fotosərginin keçirilməsi	oktyabr-noyabr	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Xarici İşlər Nazirliyi
39.	Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi ilə birlikdə Lissabon şəhərində "Avropada dini tolerantlıq və birgəyaşayış təcrübəsi: Azərbaycan modeli" mövzusunda beynəlxalq konfransın və "Azərbaycan – tolerantlıq diyarı" adlı sərginin keçirilməsi	noyabr	Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Xarici İşlər Nazirliyi
Azərbaycan multikulturalizmi modelinin təbliğinin informasiya təminatı			
40.	"Multikulturalizm" adlı jurnalın nəşri və bölgələrdə yayımının təşkili	mütəmadi	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

41.	“Multikulturalizm ensiklopediyası”nın hazırlanması	2016-2017	Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Təhsil Nazirliyi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi
42.	Azərbaycan və dünya multikulturalizminin təbliği ilə bağlı televiziya və radio proqramlarının hazırlanması	mütəmadi	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri QSC
43.	“Azərbaycan multikulturalizmi” elektron kitabxanasının və veb saytının yaradılması	il ərzində	Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Kitabxanası
44.	Ölkənin multikultural dəyərlərini təbliğ edən “Kultura Plyus” internet televiziyasının maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi və peyk yayımına keçirilməsi məsələsinə baxılması	il ərzində	Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi
45.	Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqların musiqi yaradıcılığından ibarət CD-lərin buraxılması, onların məişət və adət-ənənələrinə aid sənədli filmin xarici dillərdə hazırlanması və fotokataloqun nəşri	aprel	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi
46.	“Multukulturalizm ili” mövzusunda sosial çarxın çəkilməsi və yayımının təşkili	aprel-dekabr	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
47.	“Bakı – üç dinin şəhəri” adlı sənədli filmin istehsalının başa çatdırılması və təqdimatının keçirilməsi	il ərzində	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

48.	“Bakı Prosesi” global multikulturalizmə töhfədir” beynəlxalq foto və məqalə müsabiqəsinin və sənədli filmin hazırlanması (Azərbaycan və ingilis dillərində)	may-oktyabr	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi
49.	BMT Baş Qərargahında BMT Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumunun yekunlarının təqdimatı	iyun	Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi

Multikulturalizm Azərbaycanın dövlət siyasəti və həyat tərzidir.

İlham Əliyev
Azərbaycan
Respublikasının Prezidenti

Multikulturalizm hərfi mənada coxmədənililik, bir cox ayrı-ayrı mədəniyyətlərin bir arada yaşadığı cəmiyyəti təyin edən sözdür. Eyni zamanda multikulturalizm ayrıca götürülmüş ölkədə və bütöblükdə dünyada müxtəlif millətlərə və dinlərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərinin qorunması, saxlanması və inkişafına yönəldilən siyasətdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev multukulturalizmi respublikamızda dövlət siyasəti elan edib. Bu cür yanaşma həm multikulturalizmin ən yaxşı modeli olan ölkəmizin inkişafının tarixi reallıqları ilə, həm də müasir dünya sivilizasiyası məkanı və zamanı daxilində Azərbaycanın davamlı inkişaf tələbatları ilə elmi cəhətdən əsaslandırılıb. O, ayrıca götürülmüş ölkədə və bütövlükdə dünyada müxtəlif millətlərə və məzhəblərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərinin qorunması, inkişafı və harmonizasiyasına, azsaylı xalqların dövlətlərin milli mədəniyyətinə inteqrasiyasına yönəldilib. Humanist və demokratik nəzəriyyə, yaxud ideologiya olaraq multikulturalizm, tolerantlığın təcəssümüdür ki, onsuz humanizm, yüksək fərdi və beynəlxalq münasibətlər mədəniyyəti, insanlar arasında qarşılıqlı anlaşma, qarşılıqlı zənginləşmə, dostluq və əməkdaşlıq mümkün deyil. Multikulturalizm mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların dialoqunun zəruri alətidir.

Bəzi xalqların nümayəndələri bu və ya digər dövlətlərin milli mədəniyyətinə nə assimilyasiya, nə də inteqrasiya olmağı arzu edirlər. Bu vəzifənin həlli üçün bütün dünyada "Homo sapiens" tipli insandan "Homo culturalies" tipli insana keçid beynəlxalq proqramının bütün dünyada işlənilib hazırlanması və tətbiq edilməsi zəruridir. Bu baxımdan Azərbaycan multikulturalizm ənənəvi siyasətinin çox yaxşı modelidir. Deməli, müasir multimədəni cəmiyyətlər kulturoloji strategiyalara əsaslanan düşünülmüş multukulturalizm siyasəti olmadan sabit inkişaf edə bilməzlər. Bunun sübutlarından biri Azərbaycanın inkişafıdır ki, burada ölkənin milli mədəniyyətinə müvəffəqiyyətlə inteqrasiya olan müxtəlif xalqların nümayəndələri harmonik inkişaf edirlər. Multikulturalizmdən imtina isə bütün dünyada getdikcə artan anlaşılmazlığa, fobiya, qarşılıqlı düşmənçiyə, milli və dini münaqişələrə aparar yoldur.

Mədəniyyətlərin və dinlərin harmonizasiyası və ənənəvi siyasəti sayəsində Azərbaycan həmişə müxtəlif etnosların nümayəndələrinin mədəniyyətləri və dinlərinin inteqrasiya məkanına çevrilib. Müsəlman, xristian və yəhudi əhalisinin nümayəndələri arasındakı tolerant və dostluq münasibətləri Azərbaycan xalqının humanist ruhi mədəniyyəti üçün hər zaman xarakterik olub.

“Multikulturalizm Azərbaycanın dövlət siyasəti və həyat tərzidir. Bu gün Azərbaycan artıq dünyada tanınmış multikulturalizm mərkəzlərindən biridir.”

Qlobal dünyanın inkişaf meyllərinə, dinamik ritminə inteqrasiya edən Azərbaycanda sosio-mədəni reallıqlarda da dəyişmələr gedir. Bu baxımdan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Bakıda "XXI əsr: ümidlər və çağırışlar" devizi ilə keçirilən Beynəlxalq Humanitar Forumda dediyi fikirlər dediklərimizə gözəl misaldır: ***"Öz dininə hörmət başqa dinə hörmətdən başlayır. Multikulturalizm ayrışdırıcıya yol vermir, əksinə, bütün xalqları birləşdirir. Eyni zamanda, hər bir ölkənin öz qaydaları, öz ənənələri vardır."***

Burada fikrimizi ölkənin Birinci Xanımı Mehriban Əliyevanın sözləri ilə də əsaslandıraraq: ***"Öz mədəniyyətinə, öz tarixinə, öz ənənələrinə, öz əməllərinə hörmətlə yanaşan xalq, gərək eyni şəkildə fərqli mədəniyyətlərə də, fərqli tarixə də hörmətlə yanaşsın."***

Multikulturalizm cəmiyyətində onun iki tipini ayırmaq daha məqsədəuyğundur: ənənəvi və müasir. Ənənəvi cəmiyyətlərdə əsasən androkratiya yəni, kişinin tam hakimiyyəti, müasirlikdə isə gender - kişi və qadınların cəmiyyətdə balanslı rollarının əsas xarakteristikasına diqqət çəkir. Multikulturalizm siyasətində, onun liberal tərəfinin də interpretasiyasına nəzər yetirilməsi aktuallaşır. Əsasən bu fenomendən bəhs edərkən qadın məsələsinə də xüsusi diqqət yönəldilməsi vacib şərtidir. Belə ki, qadının tarixin müxtəlif inkişaf mərhələsində sosial statusunda baş verən dəyişilmələrdə mədəni identiklik probleminin siyasi sosioloji aspektdə daha çox özünü göstərir. Bu realıq etnik azlıqlar və onların əsasən kişi səsini üstün olduğu, milli mentalitetin qorunduğu cəmiyyətlərdə öz ənənəvi adətlərini də qoruması yollarının öyrənilməsinə zəruri ehtiyac yaradır. Mədəni müxtəlifdəki məkanda müxtəlif etnoslar eyni bir fiziki mühitin təsiri altında yaşayır. Burada müvafiq olaraq fərdi səviyyədə məkənin təsiri altında genotip də dəyişir. Beləliklə də, müntəzəm şəkildə digər etnosların, istər kişi, istərsə də qadın yeni genotipləri hesabına sosiomədəni müxtəliflik mühiti yeniləşir. Bu isə mental keyfiyyətlər kompleksini daha da rəngarəng edir. Təbiidir ki, prosesin təciliyi etnosun bir hissəsinin digərindən əvvəl transformasiya edilə biləcəyi deməkdir. Hər hansı transformasiyanın təciliyi, millətin bir hissəsinin ümumi prosesdə digərini geridə buraxa bilməsinin mümkünlüyü deməkdir. Burada isə mədəni müxtəliflik və milli eynilik etnik eyniliyə təsir edir. Məsələn, etnik əlaqələrə və yeni etnosların yaranmasına səbəb olur. Beləliklə, insan həyatı və kollektiv insan birlikləri vektoru üzrə kişiliyin və qadınlığın qarşılıqlı təsiri qeyri-iradi hissələrin (genotipə anoloji) məntiqi üzrə inkişaf edir. Beləliklə, konkret sosial şəraitdə sinif, irq, millət və gender siyasi sosioloji mətndə bərabərsizliyin eyni zamanda mövcud olan sistemlərini formalaşdırmağa qabildir. Cəmiyyətin mədəniyyət çərçivəsində ilk baxışda qeyri-tipik mədəni müxtəliflik hadisələri onun daxili mədəni modellərini ifadə edir. Bu halda isə onun təsiri son halda labüd nəticələr verir. Məsələn, cəmiyyətdə bütövlükdə mədəniyyət dəyişikliklərini qabaqlayan elitər adlanan mədəniyyətin statusu belədir.

Multikulturalizm və Genderdən bəhs edərkən, burada ümumnəzəri yanaşma, həmin sosiomədəni konstruktun praktiki görünüşünü səciyyələndirən konkret forma, şərait, amil və əlaqələrin abstraktlaşmasına yol verilə bilər. Gender bərabərliyinin konkret tarixi şəraitdəki problemlərinin tədqiqi isə sosial-sinfi, irqi, etnik və bilavasitə gender statusu da daxil olmaqla, gender fərqi hətmin subyektinin bütün sosial status və mövqe əlaqələrinin mütləq nəzərə alınmasını tələb edir.

* * *

Respublikada multikulturalizm bir kampaniya deyil, Azərbaycan dövlətinin milli-mənəvi, ümumbəşəri, humanist dəyərlərə söykənən siyasi kursu davamlı və ardıcıldır.

Multikulturalizm bir ideya və termin kimi ilk dəfə Qərbdə, Avropada dövriyyəyə çıxarılsa da və son dövrlərdə bu ideyadan geriçəkilmələrə yol verilsə də, Azərbaycan mühitində bu sahə artıq cəmiyyətin əxlaq kateqoriyasına çevrilib. Dövlət bu sahədə yarana biləcək problemlərə qarşı qabaqlayıcı tədbirləri yubanmadan həyata keçirməkdədir. Dünyanın müxtəlif bölgələrində din və milli zəmində baş verən qarşıdurma və münaqişələr, dini konfessiyaların, təriqətlərin, institutların cəmiyyətin siyasi həyatına, ayrı-ayrı dövlətlərin idarəçilik sistemində təsir göstərmək cəhdləri bu gün də din-dövlət münasibətlərini gündəmdə saxlayır və ictimai müzakirəsini aktuallaşdırır.

Bu baxımdan ölkədə son tədbir 2014-cü il mart ayının 7-də Bakıda Beynəlxalq Media Mərkəzində “Dini etiqad azadlığı, missionerlik fəaliyyəti və media” mövzusunda keçirilən konfrans oldu. Milli Məclis deputatlarının, aparıcı KİV başçıların, alimlərin, ictimaiyyət nümayəndələrinin iştirak etdiyi konfransda Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası İctimai-siyasi məsələlər şöbəsinin müdiri Əli Həsənov çıxış edərək ilk baxışdan narahatçılığa səbəb ola biləcək bir çox dini baxışlara aydınlıq gətirdi. Şöbə müdiri din-dövlət münasibətlərinin hüquqi əsasları, dini ibadət azadlığından və multikulturalist mühitdən sui-istifadə halları ilə mübarizə, medianın və jurnalistlərin vəzifələrindən ətraflı söz açdı. Bildirildi ki, müasir dünya cəmiyyətlərinin ən mütərəqqi dəyərlərindən biri hesab olunan dini tolerantlıq mühiti Azərbaycan cəmiyyətinin nümunəvi birgəyaşayış normasına çevrilib.

Hazırda ölkədə keçirilən çoxsaylı beynəlxalq tədbirlərdə dünyada milli və dini tolerantlığın gücləndirilməsi, multikulturalist dəyərlərin təbliği, dini zəmində ekstremizm və ayrışdırıcıya qarşı birgə mübarizə yollarının araşdırılması, fərqli dinlərin və mədəniyyətlərin daşıyıcısı olan insanlar arasında dialoq və qarşılıqlı anlaşmanın bərqərar edilməsi və s. aktual problemlər geniş müzakirə olunur. Amma təəssüflə onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın sürətli inkişafı, ölkədəki sabitlik, vətəndaş həmrəyliyi, dini və milli tolerantlıq mühiti bəzi daxili qrupların və xarici qüvvələrin, müəyyən əcnəbi dairələrin maraqlarına cavab vermir. Azərbaycan dövləti isə buna müvafiq olaraq ölkədəki dini ibadət azadlığından və multikulturalist mühitindən sui-istifadə etməyə cəhd edən müxəlif təriqətlərin, missioner təşkilatların antimilliy fəaliyyətinə qarşı qəti və barışmaz mövqe nümayiş etdirir.

Multikulturalizm Mərkəzi niyə yaradıldı?

Azərbaycanı dünyada multikultur ölkə kimi tanımaq məqsədilə Prezident İlham Əliyev tərəfindən yaradılan Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi qısa zamanda Azərbaycan multikulturalizminin elmi əsaslarla öyrənilməsi və dünyada təbliği ilə bağlı bir sıra mühüm işlərin icrasına başladı. Əvvəlcə Dövlət müşaviri, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilik Şurasının sədri Kamal Abdullayevin ideya və təşəbbüsü ilə “Multikulturalizmə giriş” və “Azərbaycan multikulturalizmi” fənləri yaradıldı və hər iki fənn üzrə tədris proqramları hazırlanaraq Təhsil Nazirliyində təsdiq olundu.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin imkanları hesabına xarici ölkə universitetləri ilə bu fənlərin tədrisi haqda danışıqlar aparıldı və ilkin mərhələdə 10-a yaxın universitet təklifi müsbət qarşılandı.

Tədrisinə başlanacaq fənlər yeni olduğundan bu fənləri tələbələrə çatdıracaq müəllimlərin hazırlığını da öz üzərinə götürən Mərkəz ölkəmizin tanınmış alimləri və xaricdən dəvət etdiyi mütəxəssislərlə birgə müntəzəm treninqlərə başladı. Treninqlər zamanı mütəxəssislər dinləyicilərə “Multikulturalizmə giriş” və “Azərbaycan multikulturalizmi” fənlərinin tədris proqramlarının əsasında mühazirələr oxuyur, onları lazımi dərs materialları ilə təmin edir və sonda imtahanda onların biliklərini yoxlayırlar. İmtahandan uğurla keçənlərə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi tərəfindən sertifikat verilir. Treninqlərdə “Multikulturalizmə giriş” və “Azərbaycan multikulturalizmi” fənlərini tədris edəcək müəllimlərin hazırlanması bu sahədəki hazırkı tələbatı müəyyən dərəcədə qarşılıya bilib.

Hazırda 7 xarici ölkə universitetində “Azərbaycan multikulturalizmi” fənni tədris olunur. Bunların arasında Müqəddəs Kliment Oksridski adına Sofiya Universiteti, İvan Cavaxişvili adına Tbilisi Dövlət Universiteti, Ural Federal Universitetinin Yekaterinburq filialı (Yekaterinburq, Rusiya Federasiyası), Litva Pedaqoji Universiteti, Praqa Karlov Universiteti (Çex Respublikası), Roma Sapienza Universiteti (İtaliya) və Belarus Dövlət Universiteti var.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinə “Azərbaycan multikulturalizmi” fənninin tədris olunması ilə bağlı rəsmi müraciətlərə əsasən növbəti tədris ilinin I semestrində dərslərə başlamaq üçün Vürsburq Universiteti (Almaniya), Frayburq Universiteti (İsveçrə), Sakarya Universiteti (Türkiyə), Doğu Akdeniz Universiteti (Şimali Kipr Türk Respublikası), Lutsk Milli Texniki Universiteti (Ukrayna) rəsmi müraciətlərini göndərib. Hazırda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi Vatikan Sileza Universiteti (İtaliya), Auqsburq Universiteti (Almaniya) və İNALCO Universiteti (Dövlət Şərq Dilləri və Sivilizasiyaları İnstitutu, Fransa) ilə bu istiqamətdə danışıqlar aparır. “Multikulturalizmə giriş” və “Azərbaycan multikulturalizmi” fənləri paralel olaraq ölkəmizdəki ali təhsil ocaqlarının bakalavr və magistr pillələrində də tədris edilməyə başlanılıb.

Azərbaycanın dünyaya başqa bir rakursdan təqdimatına xidmət edən bu fənlərin tədrisinin coğrafiyasının genişlənməsi akademik səpkidə daha bir addımın atılmasını zəruri edib. Belə ki, Bakı Slavyan Universitetinin Elmi Şurasının üzvü Kamal Abdullayevin təşəbbüsü ilə universitetin Elmi Şurasında “Azərbaycan multikulturalizmi” kafedrasının yaradılması haqqında qərar qəbul edilib.

Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev “Azərbaycan multikulturalizmi” fənninin tədrisi bizə nə verir” sualı ətrafında fikirlərini belə açıqlayıb: “Onun siyasi əhəmiyyəti barədə geniş danışmağa ehtiyac yoxdur. Bu, böyük ideoloji, elmi, mədəni, maarifçilik sıçrayışıdır. Azərbaycan tarixini, ədəbiyyatını, mədəniyyətini, azərbaycançılıq məfkurəsini, tolerantlığı bir yerə toplayıb sistemləşdirmək və dünyaya nümayiş etdirmək ən mühüm vəzifəmizdir. Bununla dünyada başqa obrazımızı yaratmaq istəyənlərə göstərmək istərdik ki, görün bizim dostlarımız bizim haqqımızda hansı fikirdədir. Biz bu addımımızla ətrafımızı genişləndiririk. Faktlar onu göstərir ki, ilk təşəbbüslər özünü doğrultdu. Universitetlərlə əlaqə yaratdıq, onlara təkliflərimizi bildirdik və bu təşəbbüsümüz yüksək dəyərləndirildi. Bəzi universitetlərdən gələn təkliflərə əsasən, bu fənnin tədrisinin gələn semestr davam etdirilməsi arzulanır. Bütün bunlar Azərbaycana maraqlıdır və bu barədə dolğun məlumat əldə etmələrinə stimül verir”.

Azərbaycan təcrübəsi digər ölkələr üçün örnək ola bilər

Multikulturalizm Mərkəzinin yaranma səbəbləri və fəaliyyəti barədə mətbuata açıqlama verən Mərkəzin icraçı direktoru Azad Məmmədov demişdir ki, məqsəd tolerantlığın bir həyat tərzinə çevrildiyi Azərbaycan gerçəkliyinin mədəni, sosial, siyasi mahiyyətini öyrənmək, etnik-mədəni, dini müxtəlifliyin tolerant əsaslarının elmi təhlilini aparmaq və qorunub saxlanması yollarını müəyyənləşdirmək, təhsil, mədəniyyət, elm və digər sosial sahələrdə özünü göstərən çatışmazlıqların sistemli şəkildə aradan qaldırılması istiqamətində layihələr həyata keçirməkdir. “Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə multikulturalizm dövlət siyasətinin ən önəmli istiqamətlərindən birinə çevrilib. Artıq, paytaxt Bakı global əhəmiyyətli humanitar məsələlərin öz həllini tapdığı məkandır. Mərkəzin əsas məqsədi tolerantlığın və mədəni, dini, linqvistik müxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək, habelə, Azərbaycanı dünyada multikulturalizm mərkəzi kimi tanımaq və mövcud multikultural modelləri tədqiq və təşviq etməkdir. Mərkəzin yaranması ilə bağlı Fərman may ayında verilsə də, faktiki olaraq strukturun formalaşması oktyabr ayından başlayıb. Amma bu qısa müddətdə Mərkəz xeyli tədbirlər keçirməyə müvəffəq olub. Belə ki, 16 noyabr Beynəlxalq Tolerantlıq Günü münasibətilə ölkəmizin bütün bölgələrində silsilə tədbirlər, Bakıda isə yekun konfrans keçirilib. “Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam” mövzusunda həsr edilən və müvafiq icra hakimiyyətləri ilə birlikdə keçirilən region toplantılarında milli azlıqların nümayəndələri, dini icma rəhbərləri, ziyalılar iştirak edərək müzakirələr aparıb, maraqlı təkliflər irəli sürüblər. Mərkəz, eyni zamanda, Beynəlxalq Tolerantlıq Günü ilə əlaqədar ölkəmizin, eləcə də dünyanın bu sahə üzrə aparıcı mütəxəssislərinin qatıldığı “Virtual Dəyirmi Masa” təşkil edib. Bakıda keçirilən yekun “Dəyirmi Masa”da Azərbaycandakı multikultural cəmiyyətin üstün məziyyətləri müzakirə olunub”.

Göründüyü kimi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin apardığı ardıcıl və məqsədyönlü işin nəticəsində yaxın gələcəkdə həm xaricdə, həm də ölkəmizdəki ali təhsil ocaqlarında “Multikulturalizmə giriş”, “Azərbaycan multikulturalizmi” fənlərinin tədrisi daha da genişlənəcək və Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycanı dünyada multikulturalizm mərkəzi kimi tanımaq” təşəbbüsü öz real həllini tapacaq. Mövzu ilə bağlı bütün deyilən fikirləri, aparılan müzakirələr zamanı səslənən rəy və təklifləri ümumiləşdirib bir cümlə ilə ifadə etsək, qəti əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan bütün zamanlara örnək ola biləcək əsl tolerantlıq nümunəsidir. Bu, təkcə, ölkədə yaşayan milli və etnik azlıq nümayəndələrinin deyil, həm də beynəlxalq aləmin səmimi etirafıdır. Dünyada sivilizasiyalararası dialoqla ciddi problemlərin yaşanması, bu fonda konfliktlərin artması tendensiyasının müşayiət olunması, xüsusilə də islamafobiya kimi təhlükəli meyillərin bir sıra dövlətlərin və digər subyektlərin siyasətində özünə geniş yer alması reallığında Azərbaycanın mədəniyyətlərarası dialoq məkanına çevrilməsi faktı global əhəmiyyət kəsb edən məsələdir. Bu məsələlərin həlli istiqamətində Azərbaycanın təcrübəsi digər ölkələr üçün örnək ola bilər.

Kitabxanalarda təbliği metodikası

Multikulturalizm və tolerantlıq tarixən azərbaycanlıların həyat tərzini olub, milli kimliyindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq Azərbaycan dövlətinin gündəlik həyat tərzinə çevrilib. Multikulturalizm anlayışı Azərbaycanda əsrlər boyu mövcud olub, bu gün də mövcuddur. Azərbaycan xalqının zəngin multikultural ənənələri təkcə xalqımızın bu günkü tolerant yaşam tərzini ilə məhdudlaşmır, həm də zaman-zaman yaratmış olduğu ədəbi- bədii, elmi fəlsəfi, siyasi-hüquqi, qaynaqlarda, sənədlərdə yaşayır. Multikulturalizmin təbliği istiqamətində informasiya və təbliğat mərkəzi hesab edilən kitabxanaların üzərinə mühüm vəzifələr düşür. Kitabxanalar multikulturalizm ideya və siyasətinin aspektlərini mahiyyət və xüsusiyyətlərini geniş oxucu kütləsinə çatdırmalı və bununla əlaqədar bir çox tədbirlər həyata keçirməlidirlər. Belə ki, milli azlıqların ölkənin mədəni həyatında iştirakının təmin edilməsi, Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqların mədəni irsinin öyrənilməsi və nəsillərdən-nəsillərə ötürülməsi istiqamətində kitabxanalarda iş aparılmalı, ilk növbədə müxtəlif səpkili tədbirlər keçirilməli, sərgilər, güşələr təşkil edilməlidir. Sərgilər **“Multikulturalizm-2016”**, **“Azərbaycanda multikulturalizm”** başlıqları altında təşkil edilə bilər. Həmçinin kitabxananın saytında mövzu ilə bağlı elektron məlumat bazaları, virtual sərgilər də hazırlamaq olar.

- ❖ **“Azərbaycanın ictimai-fəlsəfi fikir tarixində tolerantlıq və multikulturalizm ideyaları”**, **“N. Gəncəvinin “Yeddi gözəl” əsəri multikultural dəyərlərin bariz nümunəsi kimi”** mövzularında fikir mübadiləsi, diskussiyalar aparıla bilər.

“Azərbaycan mütəfəkkirlərinin yaradıcılığında tolerantlıq və dini islahatçılıq” mövzusunda (XIX-XX əsrin əvvəlləri) məruzə ilə çıxış edilə bilər. Məruzədə M.F.Axundov, M.Kazımbəy, C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir kimi mütəfəkkirlərin yaradıcılığı əsasında dini islahatçılıq və tolerantlıq mövzusu təqdim oluna bilər. Digər çıxışlardan sonra tələbələrin sualları cavablandırılı və tədbir müzakirələrlə davam etdirilə bilər.

“Multikulturalizm dövlət siyasətidir” mövzusunda konfrans keçirilə bilər.

Aşağıdakı mövzuları təqdim edirik:

- ❖ **“Multikulturalizm - dövlət siyasətidir”**
- ❖ **“Dünya ölkələrində multikulturalizm modelləri”**
- ❖ **“Multikulturalizm tendensiyası” adlı məruzə ilə çıxışlar ola bilər.** Konfransda multikulturalizmin fəlsəfi əsasları, yaradılma əsasları, Qərbi və Azərbaycan ölkələrində multikulturalizmin müqayisəli təhlili ortaya qoyulacaq.

Həmçinin uşaq kitabxanalarında “**Multikulturalizm uşaqların gözü ilə**” mövzusunda rəsm müsabiqəsi keçirilə bilər. Tədbirin keçirilməsində məqsəd insanlar arasında sevgi, dostluq və həmrəyliyin möhkəmlənməsinə təkan vermək, müxtəlif xalqların adət-ənənələrinə hörmət və onlar arasında mədəni körpünün yaradılmasıdır.

Həmçinin kitabxanalarda **sual – cavab gecəsi** keçirilə bilər.

Aşağıdakı suallar qoyula bilər:

❖ **Sual:** Multikulturalizm nədir?

Cavab: Çox mədənilik, bir çox fərqli mədəniyyətin bir arada yaşadığı cəmiyyəti təyin edən sözdür. O, ayrıca götürülmüş ölkədə və bütövlükdə dünyada müxtəlif millətlərə və məzhəblərə məxsus insanların mədəni müxtəlifliklərinin qorunması, inkişafı və harmonizasiyasına, azsaylı xalqların dövlətlərin milli mədəniyyətinə inteqrasiyasına yönəldilmişdir. Humanist və demokratik nəzəriyyə yaxud ideologiya olaraq multikulturalizm, tolerantlığın təcəssümüdür ki, onsu humanizm, yüksək fərdi və beynəlxalq münasibətlər mədəniyyəti, insanlar arasında qarşılıqlı anlaşma, qarşılıqlı zənginləşmə, dostluq və əməkdaşlıq mümkün deyil.

❖ **Sual:** Multikulturalizmin Azərbaycan modeli haqqında nə bilirsiniz?

Cavab: Bütün dünyada tolerantlıq və multikulturalizmin Azərbaycan modeli böyük rəğbət və təqdirle qarşılır. Beynəlxalq tədbirlərdə, konfranslarda beyin mərkəzlərinin nümayəndələri, alimlər, siyasətçilər tərəfindən Azərbaycan bütün dünyaya dözümlülük, tolerantlıq örneyi kimi göstərilir. Azərbaycandakı tolerantlıq və multikulturalizmin beynəlxalq aləmdə rəğbətle qarşılanması Qərb mediasında da öz əksini tapır. Avropalı və amerikalı jurnalistlərin müəllifi olduqları yazılarda Azərbaycan mədəniyyət və dinlərarası tolerantlıq nümunəsi kimi qeyd olunur.

❖ **Sual:** Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi nə vaxt yaradılıb və nə məqsədlə?

Cavab: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 may 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə yaradılmışdır. Azərbaycançılıq məfkurəsinə uyğun olaraq tolerantlığın və mədəni, dini, linqvistik müxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək, habelə Azərbaycanı dünyada multikulturalizm mərkəzi kimi tanımaq və mövcud multikultural modelləri tədqiq və təşviq etmək Mərkəzin əsas məqsədidir.

❖ **Sual:** Mərkəzin əsas vəzifələri hansılardır?:

Cavab: Multikulturalizmin və tolerantlığın həyat tərzinə çevrildiyi Azərbaycan gerçəkliyinin mədəni, sosial, siyasi mahiyyətini öyrənmək və təbliği mexanizmini hazırlamaq;

- Azərbaycan Respublikasında mədəni-etnoqrafik müxtəlifliyin azərbaycançılığın inkişafına xidmət göstərməsi yollarını müəyyənləşdirib gerçəkləşdirmək;
- Azərbaycan Respublikasında mədəni, dini müxtəlifliyin tolerant əsaslarının elmi təhlilini aparmaq və qorunub saxlanması yollarını müəyyənləşdirmək;
- müxtəlif bölgələrə aid mədəni irsi öyrənmək, onların müasir dövrdə ahəngdar inkişafının təmin edilməsinə, vətəndaş cəmiyyətinin potensialından istifadə edərək tarix, mədəniyyət və dini abidələrin qorunub saxlanması prosesinə dəstək vermək;
- multikultural həyatda müxtəlif bölgələrə aid mədəniyyətlərin bir-birinə təmas dərəcəsini öyrənmək və təşviq etmək;
- aidiyyəti elmi qurumlarla əlaqəli şəkildə Azərbaycan Respublikasının müxtəlif bölgələrində qədim mədəniyyət izlərini axtarmaq (arxeoloji tədqiqatları "Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq təşkil etmək), mədəni, etnoqrafik irsin toplanıb elmi şəkildə öyrənilməsinə və qorunmasını həyata keçirmək;
- təhsil, mədəniyyət, elm və digər sosial sahələrdə özünü göstərən, şəxsiyyətin mənəvi bütövlüyünün həmahəng inkişafına mane olan müəyyən çatışmazlıqların sistemli şəkildə aradan qaldırılması istiqamətində layihələr gerçəkləşdirmək;
- müxtəlif dinlərə mənsub gənc din xadimlərinin peşəkar dini, dünyəvi biliklərinin artırılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirmək;
- Azərbaycan Respublikasının multikultural nailiyyətlərinin beynəlxalq mütəxəssislər tərəfindən öyrənilərək xarici ölkələrdə təbliğini təmin etmək;
- şəxsiyyətin saflaşmasında, xalqlararası, dinlərarası qarşılıqlı hörmət və etimad münasibətlərinin yaranmasında xüsusi xidməti olan görkəmli yerli və xarici ölkə vətəndaşlarının qiymətləndirilməsi, təşviq edilməsi mexanizmini hazırlayıb həyata keçirmək;
- multikulturalizm üzrə dünya mütəxəssislərinin, eyni zamanda keçmiş və müasir siyasi, ictimai, elm, mədəniyyət, incəsənət xadimlərinin şəxsi təcrübələrini təhlil etmək və yaymaq;
- Bu Nizamnaməyə uyğun olaraq digər vəzifələri yerinə yetirmək.

❖ **Sual:** Respublikamızda yaşayan azsaylı xalqların adlarını sadalaya bilərsiniz?

Cavab: Etnik qruplar

Yəhudilər

Azərbaycanda yaşayan ən qədim xalqlardan biri də yəhudilərdir.

Yəhudilər hazırda Bakı, Sumqayıt, Quba, Oğuz və Göyçay rayonunda yaşayırlar. Quba rayonunda yerləşən Qırmızı qəsəbə dünyada dağ yəhudilərinin əhalisinin sayına görə ən sıx yaşadığı ərazidir.

Yəhudilik Azərbaycanda tarixən dağ yəhudiləri ilə təmsil olunmuşdur. Moisey Kalankatlı dağ yəhudilərinin Qafqaza gəlişini e.ə. I əsrə aid edir. Tədqiqatçıların bu barədə fikirləri fərqlidir. Bir fikrə görə, ən qədim yəhudi icmalarından olan dağ yəhudiləri mənşəcə bir vaxtlar Assuriya və Babil şahları tərəfindən Fələstindən çıxarılmış və Midiyada məskunlaşdırılmış İsrail oğulları nəslindəndirlər. Onların əcdadları yəhudiliyə ilk iman gətirmiş insanlar olmuşlar. Elə Midiyada ikən onlar tatlarla qaynayıb qarışmışlar. Bunun təsiri altında dağ yəhudiləri fars dilinin qədim arami və yəhudi sözləri ilə qarışıq bir ləhcəsi olan tat dilində danışırlar. Dağ yəhudiləri Azərbaycanda 3 yerli qrupa bölünür:

- qubalılar (quboi) — Azərbaycanın Quba rayonu, əsasən Qırmızı Qəsəbə
- şirvanlılar (şirvoni) — Azərbaycanın şimal-şərqi, Şamaxı rayonunun keçmiş Müci kəndi, habelə Bakı
- oğuzlular — Oğuz şəhəri, Gəncə, İsmayilli, Şamaxı.

Talışlar

Azərbaycan Respublikasının cənub-şərqində, əsasən Lənkəran, Astara, Masallı və Lerik rayonlarında və eləcə də İranın şimalında yaşayan xalqdır. İran dil ailəsinə mənsub olan talış dilində danışirlar. Keçmiş sovet alimləri talışları yerli əhali hesab edirdilər. Belə ki, onlar talışları Azərbaycanın ən qədim yerli tayfalarından olan kadusilərin nəslinə hesab edirdilər. Lakin Qərb alimləri buna şübhə ilə yanaşırlar. Onların fikrincə, talışların Azərbaycana gəlişi (XIII əsrdə) Çingiz xanın sərkərdəsi olan Talışın adı ilə bağlıdır. Talışların maddi və mənəvi mədəniyyətləri azərbaycanlılardan bir o qədər də fərqlənmir.

Kürdlər

Kürdlər hazırda Naxçıvan MR-nın Sədərək rayonunda rayon mərkəzində, Culfa rayonunun Teyvaz kəndində və Şərur ayonunun Dərəkənd kəndində yaşayırlar, həmçinin erməni işğalına qədər Laçın (Qarakeçdi, Çıraqlı və Minkənd kəndləri), Kəlbəcər (Ağcakənd, Zar kəndlərində tam şəkildə digər kəndlərdə isə qarışıq şəkildə), Qubadlı (Zilanlı kəndi) rayonlarında da kürdlər yaşayırdılar. Kürdlər İran dil ailəsinə məxsus kürd dilində danışirlar.

Tatlar

Azərbaycanın əsasən Quba, Xızı və Xaçmaz rayonlarında və bəzi Bakı kəndlərində yaşayan azsaylı xalqdır. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, Xəzər dənizinin qərb sahilı boyunca Abşerondan Dərbəndədək məskunlaşmış tatlar buraya köçürülmüş qədim iranlıların qalıqlarıdır və onlar, heç şübhəsiz, Şirvan ərazisinin ən qədim etnik təbəqələrindəndir.

Avarlar

Avarlar Azərbaycan Respublikasının əsasən Zaqatala və Balakən rayonlarında yaşayan etnik azlıqlardan biridir . Şimali Qafqaz dil ailəsinə məxsus olan avar dilində danışirlar.

Azərbaycanlılarla sıx qaynayıb-qarışmışlar. Hazırda kompakt şəkildə Balakən rayonunun Qabaqçöl qəsəbəsində, Car, Zilban, Mazıx, Beretbinə, Cincartala, Katex, Meşəşambul, Mahamalar, Göyəmtala kəndlərində azərbaycanlılarla birlikdə, sıx qohumluq münasibətləri şəraitində yaşayırlar. İslam dininə etiqad edirlər.

Şahdağ xalqları və ya Şahdağ milli etnik qrupu

Azərbaycanlıların tərkib hissəsidir . Şahdağ milli etnik qrupuna daxil olan etnoslar Quba rayonunun Xınalıq , Qrız, Buduq və Rutul kəndlərinin adlarına müvafiq olaraq buduqlular xınalıqlılar, qrızlılar, rutullar və s. adlanır. Say etibarını ilə az olsalar da, bu kəndlərin hərəsinin əhalisi ayrı-ayrılıqda bir etnik qrupdur.

• Xınalıqlılar

Xınalıqlılar Azərbaycanın aborijen azsaylı xalqları içərisində özünəməxsus etnoqrafik xüsusiyyətləri ilə seçilir. Bu etnos Qafqaz dil ailəsinə daxil olub, Şahdağ ətrafında yerləşmələrinə görə tarixi-etnoqrafik ədəbiyyatda "Şahdağ xalqları" adlandırılır. Xınalıqlılar Azərbaycanın ən qədim sakinlərindən sayılır. Bu etnos dünyada yeganə dilə və yaşayış məskəninə mənsubdur. Yəni dünyanın etnik xəritəsində ancaq bir Xınalıq kəndi və yeganə xınalıq dili mövcuddur ki, bu da Azərbaycanın Quba rayonuna məxsusdur.

• Qrızlılar

Azərbaycanın Şimal zonasında Quba və Xaçmaz rayonlarının bəzi kəndlərində yaşayan kiçik etnik qrupdur. Nax-Dağıstan dil ailəsinin ləzgi dil qrupuna aid qrız dilində danışirlar.

• Rutullar

Azərbaycanda və Rusiyada etnik qrup. İslam dininə etiqad edirlər. İslam dini rutullar arasında 7-ci əsrdən etibarən, ərəblərin Qafqaza gəlişi ilə yayılmağa başlamışdır. Əsas dilləri rutul dilidir. Bununla bərabər rutullar yaşadıkları ölkələrin də dillərini çox yaxşı səviyyədə bilirlər (müvafiq olaraq azərbaycan və rus dillərini).

• Buduqlular

"Şahdağ milli etnik qrupu" kimi fərqləndirilən Azərbaycanın milli etnik nümayəndələri. Buduqlularla bağlı ilk rəsmi sənəd 1607-ci ildə Səfəvi hökmdarı I Şah Abbas tərəfindən verilmiş fərmandır. Buduqlular tarixən nəsilərə, böyük və ya kiçik ailə birliklərinə bölünüblər və indi də həmin nəsilərin adı ilə tanınırlar. Digər dağ əhalisi kimi, buduqlular da oturaq həyat tərzini keçirirlər.

Ləzgilər

Qafqaz xalqlarından biri, Dağıstan və Azərbaycanda yaşayırlar. Azərbaycanda əsasən Qusar, Quba, Xaçmaz rayonları ərazisində kompakt halda, eləcə də Bakı, Gəncə, Sumqayıt və

Mingəçevir şəhərlərində, Qəbələ, İsmayılı, Oğuz, Göyçay rayonlarında yaşayırlar. Ləzgilər Azərbaycan əhalisinin 2,2%-ni təşkil edir

Molokanlar

Hal-hazırda Azərbaycanda molokanlar, əsasən Bakı, Sumqayıt, Şamaxı, İsmayılı, Gədəbəy və Qubada yaşayırlar.

İlk molokan icmaları Azərbaycanda XVIII əsrin ortalarında meydana gəlmişdir. Onları bura Rusiyadan, pravoslav kilsəsinin əleyhinə çıxdıqlarına görə sürgün etmişdilər.

Azərbaycanda məşhur olan İsmayılı rayonunun İvanovka kəndində vaxtilə Rusiyadan bu diyara köçüb gəlmiş molokanların nəslinin davamçıları yaşayır.

İngiloylar

Əsasən Azərbaycanın Qax və Zaqatala rayonları ərazisində yaşayırlar. I Şah Abbasın dövründə müsəlmanlığı qəbul etmişlər. Bu qrupun nümayəndələrindən əsasən müsəlmanlar və çox az hissəsi xristianlar gürcü dilinin cənub dialektində danışırlar. Böyük Qafqaz dağlarının dağətəyi bölgəsində yaşayan ingiloyların əsas məşğuliyyət sferası tütünçülük, taxılçılıq, üzümçülük, qərzəkli meyvəçilik və heyvandarlıqdır.

Qaraçılar

Köçəri xalqlardan biri. Hind-Avropa mənşəlidirlər. Qaraçılara bütün Avrasiya materikində rast gəlinir.

Azərbaycanda qaraçılar Balakən ərazisinə I Şah Abbasın köçürmə siyasəti dövründə yerli tayfaların qiyamlarının qarşısını almaq məqsədilə köçürülüblər. Əsasən Şəmbulbinə, Gülüzenbinə, Məlikzadə kəndlərində yaşayırlar. Balakəndəki qaraçılar farsdillidir. Bundan başqa, qaraçılar Şamaxı, Yevlax rayonlarında və Borçalıda yaşayırlar.

Qaraçılar tarixən köçəri həyat tərzini sürmüşlər. Ənənəvi olaraq atçılıqla və maldarlıqla yanaşı, həm də öz dedə-baba sənətləri olan nalbəndlik, xırda məişət avadanlıqları, kənd təsərrüfatı (torpaqda işləmək üçün) alətləri istehsalı ilə məşğul olmuşlar .

Assiriyalılar

Azərbaycanda yaşayan etnik qruplardan biridir. Qədim kökləri İran və Türkiyə ərazisində məskunlaşmış assiriyalılarla bağlıdır. Hal-hazırda Azərbaycanın Zaqatala zonasında kiçik bir etnik qrup kimi məskunlaşmışlar

Udilər

Azərbaycanın köklü, aborigen azsayılı xalqlarından biridir. Bu etnos qədim Qafqaz Albaniyasının Uti əyalətində, XIX əsrdə isə Nuxa (indiki Şəki rayonu) bölgəsinin bir neçə yaşayış məskənində məskunlaşmışdır. Müasir dövrdə başlıca olaraq Qəbələ rayonunun Nic kəndində və qismən də Oğuz rayon mərkəzində yaşayırlar. Dünyanın etnik xəritəsində udi adlı etnos bu gün əsasən Azərbaycan ərazisində mövcuddur. Udilər Qafqazın qədim sakinlərindəndir, dilləri Qafqaz dilləri ailəsinin ləzgi yarımqrupuna məxsus olub, çoxlu qədim ünsürləri özündə qoruyub saxlaya bilmişdir. Tarixən Güneşə, Aya sitayiş edən udilər IV əsrin əvvəllərində xristianlığı qəbul etmiş və bu günə kimi dinini saxlamışlar.

Kitabxanalarda **“Multikulturalizm- Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasəti kimi”, “Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam”, “Müasir dövrdə Azərbaycan qədim dini ənənələrə və mədəniyyətə malik bir ölkədir” və s.** mövzularda mühazirələr keçirilməsi tövsiyə olunur.

Sonda bir nümunə kimi Sumqayıt MKS-in tədbirlər planını Sizlərə təqdim edirik.

<i>№</i>	<i>Tədbirin adı</i>	<i>Mövzusu</i>	<i>Tarix</i>	<i>İcraçı</i>
1.	Mətb. xülasəsi	Azərbaycan- Multikulturalizmin əsas məkanı	I rüb	MKDMŞ
2.	Kitab sərgisi	Multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzidir	Fevral	MK o/z
3.	Kitab sərgisi	Azərbaycan multikulturalizmi dünyaya nümunədir	Fevral	MKUŞ
4.	Ədəbiyyat saati	Vəhdət, bərabərlik və həmrəylik nümayişi	Fevral	K/x filial 5
5.	Kitab sərgisi	Azərbaycanda multikulturalist dəyərlər qorunur	Fevral	K/x filial 9
6.	Kitab sərgisi	Multikulturalizm həyat tərzimizdir	Mart	K/x filial 11
7.	Nağıl saati	Üç öyüd (Tatar nağılı)	Mart	MKUŞ
8.	Dəyirmi masa	Azərbaycan multikulturalizmi dünyaya nümunədir	Mart	MKİŞ
9.	Ucadan oxu	Sirli dolça (Talış nağılı)	Mart	Nizami KK
10.	Şifahi məlumatl.	H.Əliyev- Azərbaycanda multikulturalizmin banisi	Aprel	MK abon.
11.	Dəyirmi masa	Azərbaycan multikulturalizmi	Aprel	K/x filial 2
12.	Dəyirmi masa	Media və tolerantlığın Azərbaycan modeli	Aprel	Gənclər kitabxanası I
13.	Bibliograf. xülasə	Azərbaycan multikulturalizmi dünyaya nümunədir	Aprel	K/x filial 5
14.	Kitab sərgisi	Azərbaycan-tolerantlıq məkanı	Aprel	K/x filial 6
15.	Ədəbiyyat saati	Azərbaycan multikulturalizmin mərkəzidir	Aprel	K/x filial 9
16.	Dəyirmi masa	Azərbaycan multikulturalizmi dünyaya nümunədir	Aprel	K/x filial 14
17.	Mühazirə	Milli mədəni müxtəliflik mədəni zənginlikdir	Aprel	Nizami ad.KK
18.	Şifahi məlumatl.	Heydər Əliyev məscidindən mühüm töhfə	May	MK o/z
19.	Sual- cavab	"Multikulturalizm" nədir?	May	MKDMŞ
20.	Şifahi məlumatl.	Ölkəmizi multikulturalizm mərkəzi kimi tanıdaq	İyun	MK abon.
21.	Danışan kitablar	Çıncıdı-çıncıdı bala sərçə (Ləzgi nağılı)	İyun	MKUŞ
22.	Dəyirmi masa	Multikulturalizm xalqımızın milli xüsusiyyətidir	İyun	K/x filial 6
23.	Məlumat saati	Azərbaycandakı azsaylı xalqların mədəni irsi	İyun	MUK
24.	Nağıl saati	"Üç öyüd" (tatar nağılı əsasında)	İyul	MUK
25.	Məruzə	Tolerantlıq multikulturalizmin əsas sütunudur	İyul	K/x filial 9
26.	Kitab sərgisi	Multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzidir	III rüb	MKDMŞ
27.	Danışan kitablar	Dağ və siçan (Avar nağılı)	Avqust	MKUŞ
28.	Bibliogr. xülasə	Azərbaycan multikultural cəmiyyətdir	Avqust	MKİŞ
29.	Şifahi məlumatl.	Multikulturalizm-Azərbaycanın həyat təzi	Avqust	K/x filial 11
30.	Bibliogr. xülasə	Tolerantlığın Azərbaycan modeli	Sentyabr	MK o/z
31.	Şifahi məlumatl.	Azərbaycanda multikulturalizmin əhəmiyyəti	Sentyabr	K/x filial 2
32.	Məruzə	Müasir dövrdə din və mənəviyyat problemləri	Sentyabr	Gənclər kitabxanası I
33.	Kitab sərgisi	Dünya humanizm ideyalarına sadıq ölkə	Sentyabr	K/x filial 5

34.	Mühazirə	Mədəni və dini müxtəlifliyin unikal harmoniyası	Sentyabr	K/x filial 6
35.	Mətbuat xülas.	Tolerantlıq Azərbaycan xalqının ruhundadır	IV rüb	MKDMŞ
36.	Şifahi məlumatl.	Azərbaycan tolerantlığı ilə dünyaya nümunədir	Oktyabr	MK o/z
37.	Disput	Multikulturalizm-milli-mənəvi dəyərlər toplusu	Oktyabr	K/x filial 2
38.	Biblioqr. xülasə	Multikulturalizm və Azərbaycan siyasəti	Oktyabr	K/x filial 5
39.	Oxucu konfransı	Azərbaycanda multikulturalizmin inkişafı	Oktyabr	K/x filial 17
40.	Şifahi məlumatl.	Azərbaycanda multikulturalizmin əsası	Oktyabr	K/x filial 9
41.	Nağıl saati	Dağ və siçan (Avar nağılı)	Oktyabr	Nizami ad. KK
42.	Şifahi məlumatl.	Cəmiyyətdə multikulturalizmin əhəmiyyəti	Noyabr	MK abon.
43.	Söhbət	Azərbaycan multikulturalizmin mərkəzidir	Noyabr	K/x filial 5
44.	Mühazirə	Multikulturalizm Azərbaycanın həyat tərzidir	Dekabr	Gənclər kitabxanası I

Akronimlər

MK	Mərkəzi kitabxana
ETB	Elmi-tədqiqat bölməsi
MKXŞ	Mərkəzi kitabxananın Xidmət şöbəsi
MKAŞ	Mərkəzi kitabxananın Abonement şöbəsi
MKOZ	Mərkəzi kitabxananın Oxu zalı
KBPAŞ	Kitabxana-biblioqrafiya Proseslərinin Avtomatlaşdırılması şöbəsi
MBS	Metodika-biblioqrafiya şöbəsi
VFTİŞ	Vahid Fondun Təşkili və İstifadəsi şöbəsi
İRS	İnformasiya-resurs şöbəsi
KKŞ	Komplektləşdirmə və Kitabışləmə şöbəsi
MKDMŞ	Mərkəzi kitabxananın Dövrü Mətbuat şöbəsi
MKİŞ	Mərkəzi kitabxananın İncəsənət şöbəsi
MKUŞ	Mərkəzi kitabxananın Uşaq şöbəsi
MUK	Mərkəzi Uşaq kitabxanası
Nizami ad.KK	Nizami adına Kitabxana klub

Istifadə olunan mənbələr:

1. <https://az.wikipedia.org/wiki/Multikulturalizm>
2. www.multikulturalizm.gov.az
3. <http://bakuforum.az/>
4. www.interaztv.com
5. <http://www.anspress.com>
6. <http://www.aznews.az>